

**FEMINISMI, SEKSUALITEETTI JA
(ISÄN)VALTA**

(Kosketlee useita Juliet Mitchellin teoksia,
ks. viitteet. — Toimitus)

1960-luku oli feminismin nousun aikaa, mutta vielä tuolloin ei juuri kyetty jäsentämään feminismin yhteiskuntatieteellistä relevanssia: se oli »vain» aate, yhden asian liike, suffragettien perillinen ja naisasia-liikkeen jälkeläinen, yleisnimi naisten vapautusliikkeelle, kiihkeiden mielipidekirjojen motiivi, katkerien tunnustusromaanien sisältö ym. — mutta ei muuta. 1970-luvulla tilanne muuttui yllättävänkin nopeasti. Keskustelu jäsenyi. Se naishahmo, joka varsinkin anglosaksisissa maissa on vaikuttanut feminismin teoreettiseen terävöitymiseen, seksualiteetin ja (isän)vallan psykoanalyttiseen tutkimukseen, on englantilainen Juliet Mitchell.

Taustaa

Juliet Mitchell syntyi Uudessa-Seelannissa 1940, mutta siirtyi jo varhain Lontooseen, jossa on asunut aina vuodesta 1944 lähtien. Hän kävi koulunsa Hampsteadissa. Hän toimi ylioppilasstipendiaattina ja harjoitti jat-

ko-opintoja St. Annen Collegessa Oxfordissa. Sittemmin hän on luennoinut englannin kirjallisuudesta Leedsin (1962—63) ja Readingin (1965—70) yliopistoissa.

Mitchellin kaikki teokset liittyvät tavalla tai toisella feministisiin kysymyksiin. Siksi häntä luonnehditaan usein kirjoittajaksi, joka on tutkielmissaan selvittänyt »naisten roolia ja psykoanalyysia». Hänen ensimmäinen teoksensa (*Women's Estate* 1), joka on 60-luvun jälkipuolen hengentuote, on vielä luonteeltaan sosiologisoiva ja ehkä pinnallinen, mutta ilmentänee ajalle tyypillistä »feminististä heräämistä». Sen sijaan 70-luvulla hänen tuotantonsa on teoreettisesti jäsentänyt ja syvällistynyt: *Psychoanalysis and Feminism* 2, joka ilmestyi 1974, on perustavin anglosaksinen johdatus psykoanalyttiseen tapaan mieltää seksuaaliteetin ja vallan ongelmia — ja lienee syytä jo korostaa, että Mitchellin kannalta valta on aina ja säännönmukaisesti patriarkaalista, isänvaltaa. Lisäksi 1976 hän toimitti yhdessä *Ann Oakleyn* kanssa kokoomateoksen *Rights and Wrongs of Women* 3, joka sisältää lukuisia artikkeleita naisasialiikkeen erilaisista kysymyksistä.

Aina 1970-luvun vaihteesta lähtien Mitchell on etäännytynyt leimallisesti akateemisesta ympäristöstä mutta ei akateemisesta elämästä. Jälkimmäisessä hänen vaikutuksensa on verkalleen vain kasvanut. Hän on luennoinut, toiminut free lance -kirjoittajana, työskennellyt ohjelmatoimittajana ym. Aivan erityisesti hän näyttää vaikuttaneen siihen anglosaksiseen kulttuuritutkimukseen, joka ei enää sijoitu sen paremmin marxilaiseen kuin uusvasemmistolaiseen perinteeseen, vaan on lähempänä ranskalaisen *Tel Quel* -ryhmää. Kun esimerkiksi Pariisin kevään 1968 jälkeen myös elokuvantutkimus radikalisoitui, englantilainen *Screen* ryhtyi käännettämään ranskalaisten semiootikkojen, marxilaisten ja psykoanalyttikkojen tekstejä sekä itse tuottamaan analyysseja niiden pohjalta; tähän käymistilaan yleisesti ja feministiseen elokuvantutkimukseen Mitchell on välillisesti vaikuttanut, joskus jopa välittömästi.

Nytemmin Mitchell on kirjoittanut esseitä kirjallisuudenkriittistä ja naisten soron poliittisesta teoriasta. Se tosiseikka, että hän »toi» anglosaksiseen keskusteluun

feministis-psykoanalyttisen näkökulman, lienee ainakin osin seurausta hänen aktiiviteetistaan eräiden pienehköjen mutta varsin vaikutusvaltaisten mielipidelehtien toimituskunnissa (mm. *New Left Review*, *Social Praxis* ja *Signs*).

Feminismin kaksi vaihetta psykoanalyysissa

»Seksuaaliteetti ja valta» ei suinkaan ole uusi aihe, mutta eri aikoina sitä on käsitelty eri tavoin, eri yhteyksissä ja eri piireissä. Yleisesti ottaen voitaneen esittää, että feministis-psykoanalyttisessa keskustelussa »seksuaaliteetistä ja vallasta» voidaan erottaa kaksi tärkeätä vaihetta. Ensimmäinen vaihe juontuu 1920—30 luvuilta. Tällöin keskustelua käytiin kansainvälisen psykoanalyttisen liikkeen sisällä, usein varsin kiihkeästikin, ja siihen sisältyi psykoanalyysin varhaisvaiheille niin ominainen kulttuurikritiikki. Toinen vaihe juontuu 1960—70 luvuilta, jolloin psykoanalyttikot ryhtyivät verkalleen elvyttämään ensimmäisen vaiheen keskustelua, joka kärsi eräänlaisen teoreettisen keskenmenon — useistakin syistä. Itse Freud kuoli, eurooppalainen fasismi pakotti juutalaissyntyiset analyttikot maanpakolaisuuteen, psykoanalyysin kulttuurikritiikki vaimeni ja »ego-psykologinen» suuntaus kohosi hallitsevaksi analyttisen liikkeen sisällä.⁴

On ehkä syytä tähdentää, että ensimmäisen vaiheen keskustelu oli keskeisiltä osiltaan psykoanalyttisen teorianmuodostuksen »sisäistä»: se liittyi ennen kaikkea miehen ja naisen psykoseksuaalisten kehityskaarien välisten erojen selvitykseen. Silti jo tähän seksuaaliteetin analyysiin kätkeytyi piilevästi näkökulma (isän)vallasta, joka nousi esiin varsinkin itsensä Freudin 20—30 lukujen pohdintoissa ihmisen (= miehen) ja luonnon välisistä suhteista, massapsykologiasta, uskonnosta yleismaailmallisena neuroosina, teknologian ja aggression välisistä yhteyksistä yms. Tässä suhteessa vain harvat analyttikot seurasivat Freudin viitoittamaa tietä: psykoanalyttinen sosiaaliantropologi *Geza Róheim* on poikkeus, joka vahvistaa yleisen säännön.

1940—50 luvuilla analyttikot, jotka olivat paenneet natsseja Yhdysvaltoihin tai Englantiin, yrittivät vakiinnuttaa psykoanalyysin

tutkimuskäytäntönä ja turvautuivat joko positivistiseen tieteenteoriaan tai akateemiseen pragmatismiin. Kummastakin seurasi egopsykologian adaptaatio-ideologia, joka edellytti sopeutumista vallitsevaan järjestykseen »terveyden» ehtona; kumpikin kiihdytti ennen niin vilkasta keskustelua naisen asemasta psykoanalyyssissa; ja kumpikin latisti Freudin radikaalia kulttuuri-kritiikkiä. Adaptaatio-oppi, egopsykologia, perinteinen naisrooli (äiti/rakastajatar) ja psykoanalyyssin eristäminen kulttuurikritiikistä, jotka kaikki eittämättä tukivat »the Great American Dream» näkemystä sovinnaisesta keskiluokkaisesta ja isänvaltaisesta perherakenteesta, pysyivät vallitsevina aina 60-luvulle asti. Vasta tällöin feministien paine ja osin myös antipsykiatria pakottivat uudelleenarviointeihin.

Tilanne on ollut Suomessa jokseenkin rinnasteinen, ehkä vain provinsiaalisempi. Yhtäältä näet on esitetty, että »potentiaalisesti 'repivät' vaikutteet (vitalismi, nietzscheläisyys, psykoanalyysi) kesytettiin nopeasti kansallisen siveellisyyden ja hyväksytyjen korkeakulttuuristen normien puitteisiin sopivaksi 'syvähenkisen elämän' tai 'arvojen ja välineitten maailman' tutkimukseksi.»⁵ Toisaalta taas aina 1950-luvulle asti psykoanalyyssin mähinnousu maamme kohtasi sekä lääketieteellis-psykiatrisen positivismin että humanistis-teologisen elämänfilosofian ristitulta⁶; tämän aatehistoriallisen vastenmielisyyden seurausta lienee se vastarinta, jolla yhä torjutaan psykoanalyysia sillä »tieteellisyyden» vaatimuksella jollainen käy tietämättömyyden verukkeesta.

On myös syytä palauttaa mieliin, että ainakin psykoanalyyttisesta näkökulmasta maamme on yhä edelleen periferiassa: ensimmäiset *koulutetut* analyytikot aloittivat toimintansa vasta 50-luvun jälkipuoliskolla. Tässä katsannossa lienee ymmärrettävää, että — päinvastoin kuin muualla Euroopassa jossa psykoanalyysi on jo vakiintunut ja hyväksytty tutkimuskäytäntö — analyyttinen tutkimus tekee vasta tuloaan suomalaisiin sosiaalitieteisiin, että feministis-psykoanalyyttinen tutkimus on vasta idullaan ja että kummatkin ovat jo kohdanneet vastarintaa.

Mitchellin *Psychoanalysis and Feminism*

Ranskassa feministis-psykoanalyyttisen tutkimuksen kasvuun vaikutti erityisesti kolme tekijää. Ensinnäkin, *Jacques Lacanin* teoreettiset uudistukset 50-luvulta eteenpäin (adaptaatio-opin vastaisuus, liittymäkohdat ensin strukturalismiin ja sitten semiotiikkaan, kulttuurikritiikki, »naisellisuuden» problematisoituminen). Toiseksi, *Janinen Chasseguet-Smirgelin* työryhmän yritykset elvyttää 20—30 lukujen keskustelua 1960-luvun puolivälissä⁷ — ja niitä seuranneet lukuisat freudomarxilaiset feministijulkaisut. Kolmanneksi, psykoanalyyssin »muodistuminen» älymystöpiireissä 68-kevään jälkeen, jolloin mielenkiinnon painopiste siirtyi »sisäiseen» maailmaan.⁸ Neljänneksi, *Michel Foucault'n* tutkimukset kliinisten diskurssien historiasta ja paraikaa valmistuva kuusiosainen seksuaaliteetin historia ovat nekin jättäneet jälkensä feministis-psykoanalyyttiseen tutkimukseen.

Teoksellaan *Psychoanalysis and Feminism* Juliet Mitchell toi melkeinpä kaikki nämä teemat anglosaksiseen keskusteluun. Ennen hänen »interventiotaan», jolle toki oli olemassa vankka sosiaalinen tilaus, anglosaksinen yhteiskuntatieteellinen keskustelu oli vielä pitkälti analyyttisen filosofian tieteen-teorian ja jo järkkyvän sosiaalitieteellisen positivismin hallitsemia.

Teoksensa johdannossa Mitchell huomauttaa perustellusti, että aina 1960—70 luvuille asti feministinen liike on pitänyt Freudia »vihollisenaan» ja että psykoanalyysi on mielletty naista halventavana oppina sekä patriarkaalisesta järjestyksen apologiana. Hän ei kiellä seikkaa, että *popularisoitu* psykoanalyysi saattaa usein vastata näitä luonnehdintoja. Mutta hän tähdentää, että »psykoanalyyssin ja Freudin töiden hylkääminen on kohtalokasta feminismiin kannalta.» Onpa sitä käytetty sitten miten tahansa, »psykoanalyysi ei ole *evästyä* patriarkaalisesta yhteiskuntaan, vaan sellaisen *analyysia*.» Mitchell näyttää ajattelevan, että feministit — hiukan niinkuin sosiaalitieteilijät — ovat aivan liian usein erehtyneet pitämään psykoanalyyttisiä deskriptioita preskriptioina.

Mitchellin teoksella on kuusi pääasiallista tavoitetta. Ensinnäkin hän pyrki selvittä-

mään »naisellisuuden» muotoutumista psykoanalyttisessa katsannossa ja yrittää juuri tässä yhteydessä ja mielessä irroittaa preskriptiot deskriptioista.

Toiseksi hän yrittää luonnehtia 20—30 lukujen psykoanalyttisen »naisellisuus»-debatin keskeisimpiä teemoja, ongelma-alueita ja ratkaisuja.

Kolmanneksi hän kritisoi ankarasti *Ronald D. Laingin* antipsykiatriaa ja *Wilhelm Reichin* freudomarxismia. Näiden puoleen feministit olivat ensi alkuun kääntyneet saadakseen »edistysellistä» tukea »sisäisen» maailman analyysia varten. Mitchellin arvostelu on murskaavan lopullista: hän kykenee osoittamaan, että sekä Laing että Reich ajautuvat myöhemmissä töissään vääjäämättä mystiikkaan tai moralismiin, koska kumpikin aliarvioi niitä kahta kulmakiveä, joille psykoanalyysi rakentuu — nimittäin näkemystä *tiedostamattomasta* psyyken kerroksesta ja *infantiilista seksuaaliteetista* l. lapsen varhaisesta psykoseksuaalisesta kehityksestä.

Neljänneksi Mitchell saattaa osoittaa, että feministit, joiden teoriapohja on piillyt joko sartrelaisessa eksistentialismissa (*Simone de Beauvoir*) tai sen freudomarxilaisissa ja/tai Laing/Reich vaikutteisissa opeissa (*Betty Friedan, Eva Figes, Germaine Greer, Shulamith Firestone, Kate Millett*), toistavat vääjäämättä teoreetikkojensa perusvirheen: he allarvioivat tiedostamattoman ja infantiilin seksuaaliteetin määräävää funktiota »naisellisuuden» muotoutumisessa.

Viidenneksi Mitchell esittää, että feministis-psykoanalyttisen näkökulman tulee rakentua Freudin työlle, jota on täydennettävä *Jacques Lacanin* teoreettisilla uudistuksilla ja strukturalistisella antropologialla (*Claude Lévi-Strauss*). Tämä merkitsee ennen kaikkea kahta seikkaa: yhtäältä perherakenteen ja toisaalta patriarkaalisien järjestyksen tutkimusta mainituista lähtökohdista.

Kuudenneksi Mitchell loihitti esiin psykoanalyysin syntyvaiheet ja vuosisadan vaihteen jälkeisen Wienin osoittaakseen, kuinka pinnallisia ovat ne argumentit, joiden mukaan psykoanalyysi soveltuisi vain »viktorianin Wienin porvarineitojen ongelmiin». Hän näyttää, että Freudin leimaaminen »viktorianiseksi patriarkaksi» on

jäännettä eritoten englantilaisesta puritanisuuden (ja yläluokan antisemitismien) ilmapiiristä, jolla on harvinaisen vähän tekemistä suvaitsevaisemman Wienin kanssa. Lisäksi Mitchell saattaa jäljittää Freudin varhaisemmasta tuotannosta (n. 1890—1910) radikaaleja piirteitä, jotka osin vaimentuvat myöhemmin — ehkäpä syystä että Freud pyrki vakiinnuttamaan psykoanalyttisen liikkeen aseman ja kaihtoi siksi kaikkia mahdollisia ristiriitoja, myös ja eritoten poliittisia.

Selvittämällä Freudin yhteiskunnallista aatemaailmaa Mitchell näyttäisi päätyvän johtopäätökseen, että Freud oli seksuaaliliberaali, mutta ei -libertiini. Freud tuki lähes kaikkia mahdollisia seksuaaliuudistuksia (ehkäisy- ja avioneuvontaa, suvaitsevaisuutta seksuaalivähemmistöjä kohtaan, seksuaalivalistuksen ajoittamista jo varhaisvuosiin, uskonnollisen ahdasmielisyyden vastustamista ym.). Mutta Freud ei ollut *Karl Krausin* kaltainen seksuaalilibertiini, joka vaati ehdotonta vapautta seksuaalivie-teille. Päinvastoin, Freud näki aina nuorivietit inhimillisen sivilisaation uhkana: niitä ei tullut liikaa torjua, mutta ei myöskään liikaa suvaita.

Epilogi: seksuaaliteetti ja valta

Jo teoksensa *Psychoanalysis and Feminism* johdannossa Mitchell oli tähdentänyt, että aina kun tutkitaan seksuaaliteettia ja valtaa, tosiasiassa kartoitetaan yhteiskuntajärjestyksen patriarkaalisia piirteitä, *isänvaltaa*.

Valtio-oppineet ja sosiaalitieteilijät pysyvät yhä etäällä psykoanalyysista (ja feminismistä) sillä perusteella, että se (tai nämä) ei ole relevantti heidän kannaltaan. Mitchell näyttäisi pitävän tätä perustetta verukkeena: se on paitsi erheellinen myös torjuntaa ja vastarintaa — mikä tosin lienee ymmärrettävää, sillä onhan valtio-oppineiden ja sosiaalitieteilijöiden valtaenemmistö yhä *miespuolisia*. Toisin sanoen; psykoanalyysin ja feminismien eristäminen tutkimuspoliittiseen paitsioon (ja parhaimmillaankin silikka tietämättömyys kummastakin) palvelee määrättyjä *seksuaalipoliittisia* intressejä — ennen kaikkea pyrkimystä säilyttää

patriarkaallinen järjestys itsestäänselvyytenä ja ongelmattomana niin valtio-opissa kuin sosiaalitieteissä.

Siksi sitä »patriarkaalisen jäljittämistä», jota Mitchell harjoittaa, on mahdotonta paitsioida vain »psykyen tasolle» tai »psykologian piiriin». Patriarkaalisuus voidaan eittämättä johtaa psykyen tasolta, mutta se ei juonnu sieltä. Tätä Juliet Mitchell tarkoittanee huomiollaan patriarkaatin väljän käsitteisällön heuristisesta arvosta:

»(...) ryhdyttyään analysoimaan ideologian operaatioita ja inhimillisen järjestyksen lakeja, Freudin oli pakko ymmärtää, että tämä järjestys ja tuo ideologia ovat patriarkaalisia. 'Patriarkaatti' on hämärä käsite. Antropologia on totuttanut meidät suurempaan tarkkuuteen käyttämällä sellaisia käsitteitä kuin 'patrilineaalinen', 'patrilateraallinen', 'patrilokaalinen', mutta nämä unohtavat kertoa meille vallasta ja yleisestä laista. Ymmärrän 'patriarkaatin' merkitsevän isän lakia...»

Dan Steinbock

VIITTEET

¹ Juliet Mitchell, *Women's Estate*, Harmondsworth, Middlesex 1966.

² Juliet Mitchell, *Psychoanalysis and Feminism*, London 1974.

³ Juliet Mitchell and Ann Oakley (eds.), *Rights and Wrongs of Women*, Harmondsworth, Middlesex 1976.

⁴ Freudin naiskäsityksestä, psykoanalyysin naiskuvasta ja psykoanalyysin sekä feminismin välisistä suhteista, ks. Dan Steinbock, *Freud ja nainen — tutkielma psykoanalyysin naiskuvasta*, ilm. 1983.

⁵ Ilkka Heiskanen, Yhteiskuntatieteet, käytännön yhteiskuntateoria ja maamme älyllinen ilmasto, *Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia*, Sarja A, N 59/1982.

⁶ Ks. Juhani Ihanus, Psykoanalyysin alkuvaiheet Suomessa, liseniaatintyö, *Helsingin yliopisto* 1982.

⁷ Janine Chasseguet-Smirgel ym., *Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine*, Paris 1964.

⁸ Ks. Sherry Turkle, *Psychoanalytic Politics. Freud's French Revolution*, Cambridge, Massachusetts 1978.